

A KAKAS MEGDICSŐÜLÉSE

- egy új prófétákat gúnyoló röplap a tizenhetedik századból -

1.

Az RMNy 1310-es tétele egy 1624-ben Kassán kiadott röplapot takar. A nagyméretű, egyleveles nyomtatvány címe: *Tyúkodi tartományban tamadot, Galliából származando vy propheta, melynek jövendölése, hogy igaz legyen, sok dologbúl már kitétcset.* Az RMNy fogalmazása szerint “a plakátalakú kiadvány eredetével, értelmezésével és célja megfejtésével még adós a kutatás.” Mi most elsősorban az eredet és az értelmezés kérdéseire szeretnénk hozzászólni. A magyar röplap eredete olyan nyomtatványok között keresendő, melyek német nyelven, a 16. században jelentek meg új prófétákról.¹

A röplap 23 x 33 cm nagyságú. A cím alatt helyezkedik el a kakast ábrázoló metszet, majd a kétszatos szövegtest következik. A leíró részben értesülhetünk a francia földről érkezett próféta külsejéről, kegyes szokásairól és különleges képességeiről. A szöveg nem tartalmaz utalást arra nézve, hogy egy kakasról van szó, ezt az információt csupán a kép adja meg.

A bibliai idők prófétáival szembeállított “új próféták” kortársak voltak, akik legtöbb esetben isteni kinyilatkoztatást továbbítottak szűkebb vagy tágabb környezetüknek. A kifejezés először csupán a bibliai prófétáktól való megkülönböztetés igényével jött létre, később azonban pejoratív tartalmat kapott. Főleg egyszerű emberekről van szó, akik vagy önállóan, vagy világi, egyházi hatalmak közvetítésével juttatták el az üzenetet a címzettekhez. Az esetek túlnyomó többségében a romlott morállal szemben léptek fel, a legkülönbözőbb csapásokkal fenyegetve a jobbulni nem képes híveket, illetve földi és égi boldogságot ígérve a helyes útra térőknek. Az üzenetek tartalma lehetett teljesen általános, közelebbről meg nem határozott – sokszor igen homályos, hiszen a kinyilatkoztatás gyakran önkívületi, halálközeli állapot terméke volt –, de akár a napi politikai döntések szintjéig is konkretizált. A műfaj a 16–17. század előtt is ismert volt, ám ekkor korábban példátlan számban árasztották el Európát az isteni üzenet naiv hordozói. Sokan közülük a kor nagy háborúinak eseményeit kommentálták, de, amint az egy nemrég elkészült áttekintő összefoglalásból is kiderül,² volt példa úgynevezett tábori próféták alkalmazására is. Ugyanebben

¹ Itt szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy a magyar terminológia – néhány, az ottani szakirodalomból is építkező tanulmányon kívül – a röplapokkal, röpiratokkal kapcsolatban még nem alkalmazkodott a Nyugat-Európában már bevett terminológiához. Az RMNy első kötetének tárgymutatójában nem szerepelnek ezek a meghatározások, a második pedig következtelenül használja azokat, változtatva a röpirat, (politikai) vitairat meghatározásokat.

² Jürgen BEYER, *Lutheran Lay Prophets*, Mainz, *kézirat*, 122. Johann Werner, aki a svéd hadseregben töltötte be ezt a szerepet saját jövendöléseinek beszámolójában nem említi meg e szerepét. Úgy tűnik, a későbbiekben nem tartotta prófétai pályafutásával összeegyeztethetőnek a militáns szerepet.

az időszakban a naiv jóvendölések akadémiai szintű vitákat is kiváltottak; gyűjteményes kötetekben jelentek meg, vagy kisnyomtatványokban terjedtek, gyakran ellenőrizhetetlenül.³ Általában is jellemző, hogy egyes jóslatok irodalmi utóélete jóval túlmutat eredeti indíttatásukon és céljukon.

A szóban forgó nyomtatványcsoport, mely a magyar röplap forrását is adja, erre a példátlan fellendülésre ad satirikus választ. Nem kétséges, hogy amikor egyszerű parasztok, kézművesek és szobalányok tömege jelent meg eksztatikus üzenetekkel az európai vallási–politikai élet amúgy is kaotikus eseményekkel terhelt színpadán, egy idő után éppen a próféciák fő jellemzője, az iránymutató beavatkozás ígérete korrumpálódott. Azt se felejtjük el, hogy ekkoriban az ilyen és ehhez hasonló nyomtatványok megjelenítése jó üzletnek is számított, hiszen a kisnyomtatványokat sokkal többen tudták megvásárolni, mint a drágább kiadványokat. Michael Schilling összefoglalása szerint a 17. század második felében már a paraszti réteg is vásárolta a röplapokat a német nyelvterületen.⁴

A névtelen, mezítlásos, szegényes ruházatú, aszkétikus vándorprófétától hosszú, de jól követhető út vezetett a jóvendőmondó kakasig. Paul Brady 1967-es cikkében összegzi ezt a folyamatot.⁵ A röplapok, röpiratok egyik alfajává terebélyesedett Wunderzeitung, a rejtélyes égi jelekkel, torzszülöttekkel és hasonló természetellenes, vagy természetfeletti jelenségekkel foglalkozó kisnyomtatványok egy újra és újra visszatérő figurája volt a vándorpróféta. Olyan emberekről van szó, akik előképzettség nélkül, csupán a nyomasztó tartalmú isteni üzenet birtokosaiként jártak városról városra, vagy akár országról országra, zarándoklatuk célja pedig kizárólag az égi jóvendölések közlése és terjesztése volt. Nem azonosak tehát azokkal, akik, bár életüket a transzcendens élmény alapvetően meghatározza, megszokott környezetükben maradnak és folytatják mindennapi életüket. Brady röviden arra is kitér, hogy a bolygó zsidó-motívum is valamilyen mértékben érintkezésbe került ezzel a szereplővel.

A kakaspróféta alakját a cikkíró Johann Fischart *Geschichtklitterung*jáig vezeti vissza. A Rabelais-átdolgozás huszonnyolcadik fejezetében megjelenő “neuwen Hanenpropheten von Gugelkam”⁶

³ BEYER megjelenés előtt álló monográfiája nagyon sok új adattal bővíti ezirányú tudásunkat is.

⁴ “Wenigstens seit der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts war die Zuordnung von Flugblättern zum Bauern so geläufig geworden, dass sie zur Milieuschilderung in Genreszenen eingesetzt werden konnte.” Michael SCHILLING, *Bildpublizistik der frühen Neuzeit*, Tübingen, 1990. 50; összefoglalóan 52.

⁵ Paul BRADY, *The Ambiguous 'Never Prophet'. A Sixteenth Century Stock Figure*, *Modern Language Review*, 62 (1967), 672–679.

⁶ “auch die Meisterlosest vnder disen Bangartfräwlin, welchs lang bey dem Pfarrer zu weitloch Kastenkaute gelebt hat, fieng so ein schön Meistersangerisch Liedlin inn der Jülgenweiss von diser Victori an zusingen, dass es ein lust zuhören war, vnnd es nicht vnterlassen kan hieher zusetzen: wiewohl es nicht wol steht, wann die Frauen Meistersgesang zu Hauss singen, dann es ist gewiss, wie jener gut Freund vom neuwen Hanenpropheten von Gugelkam reimet: Wann die Henn will krähen oder Propheceien, so muss der Han oder schweigen oder O weh schreiben.” Albert ALSLEBEN (hrsg.), *Johann Fischarts Geschichtklitterung (Gargantua). Synoptischer Abdruck der Bearbeitungen*

utalás a szerző egy év nélkül megjelent, valószínűleg 1575 körül kiadott röplapjára, mely harmincnégy verssorban és prózai leírásban tárja az olvasó elé a kakaspróféta történetét és tulajdonságait.⁷ A magyar röplapon megjelenő elemek közül már számos itt is szerepel: a próféta levítél, több nyelven beszél, nem emberkéz által készített szoknyát visel, számos felesége van és így tovább. Itt szerepel a később általános használatúvá váló szójáték: a kakas származási helye Hennemarck. Ez néhány lapon egy létező tartomány, Henneberg névvel cserélődik fel. Az antik hagyomány jelenléte is nyilvánvaló: a későbbi nyomtatványokon is megjelenő néhány tulajdonság Plinius *Naturalis Historiájának* kakasára megy vissza, amely a holtakat feltámasztja kiáltásával, szavára ajtók nyílnak meg, a vadak pedig menekülnek hangjától. Fischart jelzi, hogy paródiáról van szó: a versek élén egy rövid négysoros áll, mely szerint manapság bárkiből lehet próféta, és mindenki állandóan jövendőlni akar.

A 16. század utolsó negyedében a kakaspróféta alakja számos röplapon megjelenik – a paródia több száz éves útjára indul. A kiadványok egy része címlapján, vagy szövegében nyilvánvalóvá teszi, hogy paródiáról van szó, míg mások alig céloznak arra, hogy a szóban forgó személy nem feltétlenül ember. Láttuk, ez utóbbiak közé tartozik a magyar nyomtatvány szövege is. Néhány a szemtanú beszámolója toposzt használja: „...ahogyan azt magam is láttam”,⁸ illetve „mivel beteg voltam, a testvéreimet küldtem el”.⁹ Az utóbbi több napos történetet kerít a leírás köré, mely során a prófétát nagy tömeg követi, szemtanúk ezrei tesznek bizonyosságot csodatetteiről – ez is egy olyan elem, ami a magyar szövegben is felbukkan –, s a történetbe ágyazva itt újra előkerülnek a Plinius által megadott tulajdonságok is. Két kiadvány azt is megemlíti, hogy halála után a prófétáról képet állítanak, ezt valahova magasra helyezik el és nagy becsben fogják tartani. Az egyik ilyen címlapján szerepel is egy szélkakas.¹⁰ A mértékletes életmód ugyanezen lap szerint nem más, mint a karthauziak rendtartásához való alkalmazkodás. A leírásokat áttekintve nyilvánvaló, hogy a narráció végül is bármivel kiegészíthető, ami egy kakas életmódjával összeegyeztethető, és egy próféta erényes életével összejátszható. Ilyen az, amikor az említett augsburgi kiadvány azt részletezi, kik azok, akik a kakas hangját hallva felkelnek, és kik azok, akik inkább elhallgattatnák. Az előbbi csoportba tartoznak a parasztok, a szolgák, általában az egyszerű emberek, míg a másodikba a városiak, a gazdagok, az egyháziak és a betegek. Számos lap közös motívuma a próféta alapvető üzenetének meghatározása is: ez a fény kijelentése a

---

von 1575, 1582 und 1590, Halle, 1891. Fischarról szóló monográfiájában Adolf Hauffen a röplapot a német költő azon szonettjeivel állítja párhuzamba, melyek a franciaországi hugenottaüldözések hatására keletkeztek. Ezekben Medici Katalin a francia kakasokat kiherélő, a birodalmat kizsákmányoló és igaztalanul vezető tyúkként jelenik meg. Adolf HAUFFEN, *Johann Fischart. Ein Literaturbild aus der Zeit der gegenreformation*. Berlin, Leipzig, 1922. 24–30.

⁷ BRADY, 675.

⁸ *Neue Zeytung: Gewisse Zeytung von einem neuen Propheten, der sich inn der Herrschaft Hennenberg seben lässt. Seiner Geburt aber vnd ankunfft nach ist er auss Gallia*, Augsburg, é.n., Josias Wörli, A1^v Vö. BRADY, 677.

⁹ *Neuue Zeitung Von einem Neüven Propheten, so zu Helmsgeriet bey Moltzen gelegen Anno LXXXI. den zehenden Marcij ankommen, was seines bandels ist vnd was für Wunderzeichen er gethan hat*, h. n., [1581.] [1.] A helyet BRADY is hivatkozta; 677.

¹⁰ *Neue Zeytung...* vö. 8. jegyz.

sötétségben tévelygők számára. Érdekesség, hogy a többször említett augsburgi kiadvány a nyelvismeretről szólva néhány ország mellett Magyarországot is a próféta szavát értők közé sorolja. Ráadásul hazánk nem is a barbár országok, hanem Spanyolország, Wales és Franciaország mellé kerül.

Néhány leírás azt is tudni véli, hogy a jövendőmondónak leginkább a kálvinistáktól, lutheránusoktól és a zwingliánusoktól kell tartania, a pápistáktól azonban nem feltétlenül.¹¹

Akad olyan röplap is, melyen a kakas egészen prófétává magasztosul: ezek nem, vagy csak alig jelzik, kicsoda, micsoda a szóban forgó személy. Az egyik ilyen kiadvány címlapján egy szakállas férfi szerepel, kezében könyvvel,¹² egy másikon pedig egy – talán karthauzi – szerzetes, szintén könyvvel;¹³ mellette egy medve és egy kakas láthatók. Az előbbinél a szövegben megemlítődik egy csodálatos madár, a másik azonban már egészen elhallgatja ezt a tényt. Ezekben az esetekben a szöveg sem olyan szándékoltan kétértelmű, mint például Fischartnál. Látható, hogy ezekben a kiadványokban a direkt satíra hogyan szorul háttérbe, míg a jellemzés egyes elemei megmaradnak.

Brady összesen tizenkét darabját sorolja fel e kiadványcsoportnak; ezek közül tíz a 16. század utolsó negyedéből való, kettő pedig a 18. század legelejéről. Utóbbi kettő keltette fel a bolygó zsidó–motívummal foglalkozók figyelmét. Egy olyan prófétáról számol be, aki “éppen most érkezett Londonba” és akinek leírása szinte tökéletesen megegyezik az 1575-ös röplap prófétájáéval. A kutatás, legalábbis Brady cikkéig, valós személyt látott a beszámoló mögött.¹⁴

Kérdés, hogy amennyiben a 16. század végén ennyire népszerű volt ez a kiadvány, hogyan lehetséges, hogy a következő száz évben egyetlen példányt sem sikerült találni? A kérdés túl sok változót tartalmaz ahhoz, hogy egyértelműen meg lehessen válaszolni: a röplapoknak mindössze durván tíz százaléka maradt fenn, hiszen efemer termékek voltak; a gyűjteményeket a mai napig is csak részben dolgozták fel és így tovább. Mindenesetre sikerült még két olyan példányt találni, amelyek biztosan a korábbi paródiákra mennek vissza és amelyek a tizenhetedik században jelentek meg; ezek esetleg további példányokhoz is vezethetnek.

Az egyik ilyen 1626-ban jelent meg, hely nélkül.¹⁵ A címlap azt is tudtukra adja, hogy Jacob Jacobi erfurti nyomdája termékének újrakiadásáról van szó. Eddig nem sikerült azonosítani a

---

¹¹ *Neuwe Zeitung...* vö. 9. jegyz., valamint *Wahrhaftige Relation Von einem Newen Propheten, Welcher sich schier an allen Orthen und Enden sehen lässt, aber seiner Geburt vnd Ankunfft ist er auss Gallia*, h.n., é. n., [2.]

¹² Vö. BRADY, 677. A kiadvány a 8. jegyzetben szereplőnek közeli változata. *Ein Newer Prophet so sich jetzund in der Herrschaft Hennebergk sebes lest, Aber seiner Geburt und Ankunfft ist er aus Gallia*, Eisleben, 1575. Brady több hasonló kiadást is felsorol ugyanebből az évből.

¹³ *Waarhafte Zeitung von einem Newen Propheten, Welcher sich schon ein geraume Zeit in der Herrschaft Henneberg sehen lest, dessen Prophecey nit allein Waarhaftig, sondern auch viel Tausent Menschen derselben beyfall geben*, h. n., 1626. A címlap szerint a kiadvány “Zu Erst in Erffurt bey Jacob Jacobi” jelent meg, így a címben szereplő “schon ein geraume Zeit” valószínűleg ezt a távolságot igyekszik áthidalni a próféta folyamatos jelenlétét sejtetve.

¹⁴ BRADY, 678.

¹⁵ Vö. 13. jegyz.

nyomdászt, pedig a korábbi röplap kiadási idejét az ő tevékenységének időhatárai adhatnák meg. Ebben a kétleveles “*Waarhaffte Zeitung*”-ban a kakas alakja szintén háttérbe szorul. A címlap-illusztráción a már említett szerzetes látható a kakassal és a medvével, sehol sem történik utalás arra, hogy nem az itt szereplő testes figura lenne a próféta. A tulajdonságok felsorolása és az egyes elemek sorrendje hasonló a magyar kiadványéhoz, ám a lista számos helyen kiegészül, bizonyos elemek pedig részletesebben vannak illusztrálva. Mind a címlapon, mind a szövegben megjelenik Henneberg, mint a próféta lakhelye. A magyarnál sokkal bővebben használja ki a sötétség–világosság témát; a próféta fényt jelentő szava szétválasztja a férfit és a nőt, a kihalt utcák megtelnek, az addig hallgató prédikátorok beszélni kezdenek, az iparosok munkához látnak és így tovább. Egészében megállapítható, hogy a magyar hasonló, bár nem azonos forrásból készült.

A másik 17. századi nyomtatvány év és hely nélkül jelent meg, bár a nyomdai kolofon itt is tudósít, hogy először Hollandiában, Leydenben adták ki.¹⁶ A vd17 adatbázisa 1650 körülre datálja a kiadványt, de külön megjegyzi, hogy ez csupán durva becslés.¹⁷

A magyar és a német szöveg összevetése alapján nyilvánvaló, hogy ez az a kiadvány, vagy ennek egy korábbi kiadása, amely Kassán 1624-ben Schultz Dániel nyomdájában magyarul megjelent. Bár a címlap valamivel hosszabb szöveget tartalmaz a magyar változatnál, a próféta jellemzőinek sorrendje és tartalma teljesen egyezik.

A kvarto formátumú nyomtatvány két levélből áll. A címlapon a szövegen kívül érdekes módon egy fiókaít vérevel tápláló pelikán képe látható. Hogy ez a kálvinistáknál kedvelt jelkép valamilyen értelmezési szándékot jelez-e, vagy mindössze a nyomda készletében rendelkezésre álló egyik jól használható ornamentika véletlenszerű kiválasztásáról van-e szó, nem tudjuk. A második oldalon mindenesetre széles díszítőcsíkok között egy kakas képe látható, a következő felirattal: “*Ware Abbildung des Neuen Propheten. Kre lieber Han, gut Wetter an.*” A felirat érdekessége, hogy bár német nyelven, de görög betűkkel nyomtatták, evvel is kiemelve a satirikus jelleget: a nehezen betűzhető írás profán üzenetet takar. A további két oldalon a magyar röplapról is ismert szöveg következik.

Elképzelhető, hogy az 1650-re becsült kiadási évet akár mintegy három évtizeddel kell korrigálni, ám plauzibilisebbnek tűnik az a feltételezés, hogy e kiadvány korábbi, azonos szövegű változata szolgálhatott a fordítás alapjául.

---

¹⁶ Vö. 11. jegyz., *Waarhaffige Relation...*

¹⁷ Vö. www.vd17.de VD17 12:641868F

A 1624-es magyar röplap kiadója Schultz Dániel, Lőcséről érkezett Kassára egy évvel korábban; itt élt 1629-ben bekövetkezett haláláig mint a város nyomdása. Saját felszerelésével üzemeltetett nyomdájában főleg protestáns művek láttak napvilágot.¹⁸ Ez természetesen nem meglepő, hiszen a helyi közéleti viszonyokat Alvinczi személye és Bethlen politikája határozta meg. Feltételezhető, hogy a kakasprófétát bemutató röplap is ilyen indíttatásból jelent meg, hacsak Schultz nem üzleti nyereséget remélt az olcsó és közérthető kiadványtól.

A magyar kiadvány illusztrációja az általunk látott egyik európai kiadású röplapon sem szerepel. A keret egészét kitöltő kakas egyik lábával vesszőfonatot fog. Körülötte a földön tinta- és tolltartó és egy ABC-s tábla látható. A táblán a betűk között egy üstökös képe látható; ez nyilván az égi jelekből helyesen olvasni tudó próféta képességre való utalás.

Konkrét eseményt nem eddig sikerült a kiadványhoz kötnünk.¹⁹ 1618-ban ugyan nagy vihart kavart a Bocatius által névtelenül megjelentetett *Hornus cometa* című röplap, melyet a császári udvar elleni politikai iratként értelmeztek,²⁰ de ahhoz túl sok idő telt el a két kiadvány megjelenése között, hogy közvetlen kapcsolatot feltételezhessünk.

Nem volt érintetlen ugyanakkor a város a próféták látogatásától. A röplap megjelenése előtt tíz évvel, Baselben látott napvilágot a *Weckglöcklin der Teutschen: Oder drey Wundergeschichten* című kiadvány.²¹ A három leírt csodálatos esemény közül a második erdélyi és bécsi forrásokra támaszkodva ír le egy 25 éves, segesvári születésű vándorprófétát, aki Erdélyben és a hét vármegyében, így Kassán is felbukkan. A fiú fekete ruhában járja a vidéket és forró könnyek között szólítja fel a lakosokat, hogy bánják meg bűneiket és készüljenek az utolsó ítéletre. Amikor a városbíró kiutasítja a falak közül, mert kiáltozása már elviselhetetlenné válik, ő visszajön és – bár írástudatlan – bölcs válaszokat ad a magisztrátus és az egyházi előljárók kérdéseire. Az itt leírtak kellőképpen bejáratott toposzok a hasonló irodalmi termékekben, csakúgy, mint az éhínség és az általános romlás jövendölése, mely Magyarországot és Ausztriát fogja sújtani.

A nagy időtávolság miatt ismét le kell mondanunk arról, hogy ezt a konkrét esetet és a kakasprófétát összekössük.

---

¹⁸ Schultz tevékenységéhez: V. ECSEDY Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézsajtó korában. 1473–1800*, Balassi, 1999. 91–92. További adalékok a kassai nyomda történetéhez és Schultz tevékenységéhez: GALLI Katalin–PAVERCSIK Ilona, *Fejezetek a kassai könyvnyomtatás történetéből*, Az Országos Széchenyi Könyvtár Évkönyve 1981, Budapest, 1983, 309–377., illetve ifj. KEMÉNY Lajos publikációi a MKSz számos évfolyamában. A nyomtatvány szövegét is KEMÉNY tette közzé némileg modernizált helyesírással: *Egyleveles nyomtatvány 1624-ből*, ItK, 1893, 100–101.

¹⁹ Heltai János jóvoltából birtokunkban van Alvinczi Péter egy terjedelmes történeti feljegyzése, melynek feldolgozása esetleg további hozadékokkal szolgálhat a kérdést illetően.

²⁰ Vö. ifj. KEMÉNY Lajos: *Hornus Cometa*, MKSz, 1892, 380. (Vegyés közlemények) A jól eladható kiadványt az akkori nyomdász, Johannes Fest megpróbálta visszaszerezni, de a kassai tanács elutasította kérését. (Vö. RMNy II. 1157.)

²¹ *Weckglöcklin der Teutschen: Oder drey Wundergeschichten: [...] Die Ander: Ein glaubwürdige Geschicht: von einem Jüngling der uss Sibenburgern za Caschaw vnd andern Orten wunderseltzame Sachen ausschreyet vnd prophezejet, wie solches auss Wien vnd Sibenburgern mit bestandt geschrieben wirdt.* [...] Basel, 1614.[4–5.]

A röplap megjelenéséhez időben legközelebb az az esemény áll, melyet Viskolcz Noémi ír le a 17. századi magyarországi váradalmas irodalom szemelvényeit bemutató tanulmányában.²² Bethlen Gábor és Alvinczi Péter éppen ez év május-júniusában váltanak levelet egy csodálatos hal kifogásáról, melynek oldalán betűk és ábrák voltak láthatók. Az eset a korban rendkívül népszerű lett, számos illusztrált röplapnak szolgáltatott témát – még a 18. századból is tudunk kiadásáról. 1621-től 1624-ig e röplapnak legalább hat változata látott napvilágot Európa nyomdáiban. A fejedelem és a kassai pap kezében egyébként két olyan példány volt, melyeknek részletei eltértek egymástól; a halon található égi jelek megfejtésének lehetséges magyarázatai később Alvinczi postillájába is bekerültek. Az a tény, hogy a levelezőpartnerek komolyan elgondolkodtak a jelek értelmén és kísérletet tettek azok feloldásra, azt mutatja, hogy a fejedelmi udvarban nagy fogékonyság mutatkozott a hasonló iratok iránt. Hogy hal és kakas közvetlen kapcsolatban állna egymással, arra még hiányoznak a bizonyítékok. Annyi bizonyos, hogy a kassai szellemi-politikai légkör alkalmas volt egy olyan röplap kiadására, mely az új prófétákat – akár intő szándékkal is – kifigurázza.

A pütkösi királyság persze a kézzelfogható célok megszűnésével véget ér: a kakaspróféta nemsokára már csupán a város jegyzőkönyvének kötetstáblájából hirdetheti, valószínűleg sokkal halkabb üzenetét.

---

²² VISKOLCZ Noémi: *Jövendölések és váradalmak 17. századi protestáns irodalmunkban* = JUHÁSZ Levente–VISKOLCZ Noémi (szerk.), *A harmincéves háború prófétái és chiliasztái. I. Tanulmányok*, (Fiatal Filológusok Füzetei, Korai újkor 4.) Szeged, 2003, 65–100, itt: 76–81.